

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Резунова О. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філології
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
вул. С. Єфремова, 25, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0003-3315-0294
rizzolena2@gmail.com*

Резунова В. В.

*викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровський державний медичний університет
вул. В. Вернадського, 9, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0002-2492-2101
valeriyarez@i.ua*

Ключові слова: *граматичні вміння та навички, здобувач вищої освіти, система вправ, педагогічна граматики.*

В умовах формування європейського простору та розширення міжнародної співпраці на перший план виступає здатність майбутніх спеціалістів вирішувати професійні завдання в умовах іншомовної комунікації. Саме тому врахування специфіки професії набуває пріоритетного значення під час навчання іноземної мови в немовних закладах вищої освіти.

У статті розглянуто проблему формування граматичної компетентності здобувачів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням, адже невід'ємним складником усіх навчальних ситуацій у процесі вивчення іноземної мови є грамотне застосування різноманітних граматичних конструкцій, без яких неможливе повноцінне спілкування ні в усній, ні в письмовій формі.

Авторками зроблено спробу проаналізувати базові поняття дослідження, а саме: «компетентність», «граматична компетентність». Аналіз робіт науковців виявив, що під компетентністю слід розуміти досконале знання своєї справи, сутності роботи, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей. Граматична компетентність трактується як здатність людини правильно продукувати усні та письмові висловлювання відповідно до граматичних правил і розуміти граматику структур, які використовуються в мовленні іншими. Визначено, що найефективнішим засобом формування граматичної компетентності є система вправ, під якою слід розуміти організацію навчальних дій, що виконуються у такій послідовності та кількості, яка враховує закономірності формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, в їх взаємодії та забезпечує максимально високий рівень оволодіння граматичним матеріалом у заданих умовах.

Окрім того, технологія інтегрованого управління операційним і мотиваційним компонентами навчально-пізнавальної діяльності здобувачів визначається як найбільш ефективна технологія під час навчання граматики англійської мови немовних вишів, важливим моментом якої є те, що навчальний матеріал подається за принципами «педагогічної граматики».

У висновках зазначено, що практичне оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням неможливе без засвоєння граматичних структур цієї мови.

FORMATION OF APPLICANTS GRAMMATICAL COMPETENCE AT FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSE CLASSES IN NON-LANGUAGE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Rezunova O. S.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology
Dnipro State University of Agriculture and Economics
S. Yefremov str., 25, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3315-0294
rizzolena2@gmail.com*

Rezunova V. V.

*Lecturer at the Department of Language Training
Dnipro State Medical University
Vernadskyi str., 9, Dnipro Ukraine
orcid.org/0000-0002-2492-2101
valeriyarez@i.ua*

Key words: *grammar skills, higher education applicant system of exercises, pedagogical grammar.*

In the conditions of the European space formation and expansion of the international cooperation the ability of the future experts to solve professional problems in terms of foreign language communication comes to the fore. That is why taking into account the specifics of the profession becomes a priority in teaching a foreign language in non-language institutions of higher education.

The article considers the problem of grammatical competence formation for students in foreign language classes in professional areas, because an integral part of all learning situations in the process of learning a foreign language is the competent use of various grammatical constructions, without which full communication is impossible orally or in writing.

The authors try to analyze the basic concepts of research, namely: “competence”, “grammatical competence”. It is determined that competence should be understood as perfect knowledge of the business, essence of work, difficult communications, the phenomena and processes, possible ways and means of achievement of the outlined purposes. Grammatical competence is interpreted as the ability of a person to correctly produce oral and written expressions in accordance with grammatical rules and to understand the grammar of structures used in speech by others.

It is determined that the most effective means of forming grammatical competence is a system of exercises, which should be understood as the organization of educational activities performed in such a sequence and quantity, which takes into account the patterns of skills and abilities in different speech activities in their interaction. material under specified conditions.

In addition, the technology of integrated management of operational and motivational components of educational and cognitive activities of applicants is defined as the most effective technology in teaching English grammar of non-language universities, an important point of which means that educational material is presented on the principles of “pedagogical grammar”.

The conclusions state that the practical mastery of a foreign language for professional purposes is impossible without mastering the grammatical structures of this language.

Постановка проблеми. Якісне володіння іноземною мовою у період інтеграції України у європейське та світове співтовариство сприяє поширенню професійних зв'язків та контактів, надає можливість здобувачам вищої освіти вивчати та ефективно використовувати іноземний досвід професійного спілкування для участі у міжнародних конференціях, симпозіумах, конгресах, проходження зарубіжного стажування з метою вдосконалення фахової підготовки, здійснення письмового обміну діловою інформацією тощо.

Невід'ємним складником усіх навчальних ситуацій у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням є грамотне застосування різноманітних граматичних конструкцій, адже без знань граматики неможливе повноцінне спілкування ні в усній, ні в письмовій формі. Саме тому формування граматичної компетентності здобувачів є важливим складником навчального процесу, одним із чинників формування якісних, не поверхових знань іноземної мови.

Проблему формування граматичних навичок у різні часи досліджувала ціла низка науковців. Проблему формування рецептивних і репродуктивних граматичних навичок вивчали Ю. Пасов, Н. Скляренко, С. Шатілов; принципи організації й навчання граматичного матеріалу стали предметом досліджень Ю. Пасова, Н. Скляренко, О. Москальської, І. Рахманова, Л. Черноватого. Формування граматичних умінь та навичок через систему вправ досліджено в роботах П. Гурвич, М. Ільїна, Б. Лапідуса, Ю. Пасова, Р. Сайда і Дж. Велмана, Г. Чекаль, С. Шатілова та ін.

Проте питання формування граматичної компетентності на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у немовних закладах вищої освіти й надалі залишаються відкритими, що зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті – розкрити сутність поняття «граматична компетентність», дослідити ефективні технології та засоби формування граматичної компетентності здобувачів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у немовних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з дослідженнями низки лінгвістів, мовна компетентність є однією з найважливіших для фахівця будь-якої сфери, адже з нею пов'язаний найзвичніший і водночас найдосконаліший тип мислення, окрім того, словесна і розумова діяльність є найскладнішими видами діяльності людини [10].

Зростання суспільного попиту на висококваліфікованих фахівців у галузі викладання іноземних мов свідчить про зростання ролі іноземної мови в освітньо-професійній діяльності [11].

Метою викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у немовних закладах вищої освіти є формування лінгвістичної й комунікативно-діяльничної іншомовної компетентності у професійній сфері. Досвід викладання іноземних мов у немовному закладі вищої освіти свідчить, що певна кількість здобувачів не володіє необхідним рівнем базових граматичних навичок ні в усному, ні в письмовому мовленні. Оскільки мовна компетентність є складовою частиною комунікативно-діяльничної іншомовної компетентності, несформованість хоча б одного з її компонентів, наприклад граматичних навичок, перешкоджає досягненню основної мети навчання – умінню читати літературу за фахом та спілкуватися з іноземними колегами на професійно значущі теми.

Теоретичний аналіз проблеми формування граматичної компетентності здобувачів спонукає до визначення базових для нашого дослідження понять «компетентність» та «граматична компетентність». У контексті нашого дослідження визначальною вважаємо позицію А. Хуторського та І. Зимньої, які тлумачать поняття «компетентність» як «міру оволодіння людиною певною компетенцією, що включає особистісне відношення до неї та предмета діяльності» [8, с. 141] та як «інтелектуально і особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, заснований на знаннях» [2, с. 34].

Отже, під поняттям «компетентність» слід розуміти досконале знання своєї справи, сутності роботи, яка виконується, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей.

Перейдемо до тлумачення поняття «граматична компетентність». Згідно з дослідженнями Н. Скляренко, граматичну компетентність слід трактувати як здатність людини правильно продукувати усні та письмові висловлювання відповідно до граматичних правил і розуміти граматику структур, які використовуються в мовленні іншими. Граматичні знання та граматичні навички є основними компонентами граматичної компетентності [4, с. 15].

Погоджуючись з думкою О. Касаткіної, вважаємо, що для того, щоб *знати* граматику, досить вивчити певну сукупність теоретичних видань, *оволодіти* ж граматику означає навчитися застосовувати відповідні правила на практиці [3, с. 52]. Граматику можливо засвоїти лише через практичну діяльність.

Саме тому, на думку багатьох філологів, лінгвістів та методологів, найефективнішим засобом формування граматичної компетентності є система вправ. Під вправою ми розуміємо спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або

діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення [2, с. 184]. Під системою вправ для формування граматичної компетентності здобувачів розуміємо організацію навчальних дій, що виконуються у такій послідовності та кількості, яка враховує закономірності формування навичок і вмій у різних видах мовленнєвої діяльності в їх взаємодії та забезпечує максимально високий рівень оволодіння граматичним матеріалом у заданих умовах [7, с. 75].

На нашу думку, необхідними умовами для побудови системи вправ є:

- відповідність вправ рівню володіння здобувачами граматичним матеріалом (низький, середній, високий);
- вправи будуються за принципом від простого до складного (наприклад, від вправ на множинний вибір до вправ на переклад із рідної на англійську мову);
- побудова вправ з урахуванням засвоєної професійно орієнтованої лексики [1; 3–6].

Системи вправ для вивчення різних граматичних правил можуть бути побудовані за таким алгоритмом:

I. Вправи на множинний вибір:

– **вправи на засвоєння часів групи Continuous:**

Complete the sentences with the correct form of the verb or axillary verb in Present, Past or Future Continuous. Put the letter a, b or c.

1. They _____ presentation when I arrived.

a) watching; b) were watched; c) were watching;

– **вправи на засвоєння теми Passive Voice:**

Choose the correct variant to complete the sentences. Put a, b or c.

1. She _____ for the job yesterday.

a) was being interviewed; b) was interviewed;
c) has been interviewed;

– **вправи на засвоєння теми Conditionals:**

1. If hotel manager (be) _____ here I would have seen him.

a) will have been; b) has been; c) had been.

II. Вправи на заповнення пропусків у реченні відповідною граматичною формою:

– **вправи на засвоєння часів групи Simple:**

Complete the sentences with the correct form of the verb in Present, Past or Future Simple.

1. Our granny _____ (to bake) meat-pies every weekend;

– **вправи на засвоєння теми Passive Voice:**

Fill in the gaps with the verbs in Passive Voice.

1. Herbarium _____ (to organize) of dried plants;

– **вправи на засвоєння теми gerund or infinitive.**

Complete the sentences with a gerund or an infinitive;

1. It's five in the morning. I'm not used _____ (to get) up this early.

III. Вправи на переклад:

Translate the sentences into English:

1. Це лікарню було збудовано 5 років тому.

2. Лікаря було нещодавно звільнено.

Пекучою проблемою кожного викладача є інтенсифікація процесу набуття здобувачами базових граматичних навичок у відповідних видах мовленнєвої діяльності. Її актуальність знаходить відображення в одному з принципів оптимізації навчання іноземних мов у немовному виші – принципі концентрованого опрацювання мовного матеріалу і навичок його уживання та розуміння у процесі мовлення [5]. Але для реалізації цього принципу в практиці викладання необхідно мати відповідну технологію навчання.

Спираючись на наукові надбання багатьох дослідників, вважаємо, що найбільш *ефективною технологією* під час навчання граматики англійської мови немовних вишів є технологія інтегрованого управління операційним і мотиваційним компонентами навчально-пізнавальної діяльності здобувачів.

Дуже важливим моментом даної технології є те, що навчальний матеріал подається за принципами «педагогічної граматики» [9], які вимагають особливої організації навчального (мовного) матеріалу. Не секрет, що «граматичні проблеми» здобувачів, що виникають під час мовлення, часто пов'язані не тільки і не стільки з формами граматичних одиниць, скільки з їх значеннями, а саме з невмінням співвідносити сенс майбутнього висловлювання з граматичними значеннями іншомовних засобів, що його реалізують.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Таким чином, практичне оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням неможливе без засвоєння граматичних структур цієї мови. Ефективна організація навчального процесу в руслі комунікативного підходу та контролю рівня розвитку граматичної компетентності допоможе викладачеві іноземної мови досягти основної мети – підготувати майбутніх фахівців до ефективного професійного спілкування.

Перспективою подальшої дослідницької роботи є пошук нових методів та технологій формування граматичної компетентності здобувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко О. Формування граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької за допомогою вправ для самостійної роботи. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 2. С. 65–73.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. Москва : Просвещение, 1991. 220 с.

3. Касаткіна О. В. До питання розвитку граматичної компетентності студентів на заняттях іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2011. № 59. С. 52–55.
4. Склярєнко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С. 15–25.
5. Тарнопольський О. Б. Основы оптимизации обучения иностранному языку в неязыковом вузе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02; МГУ. Москва, 1992. 56 с.
6. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. Вип. 10. Т. 2. С. 74–77.
7. Фокина К. В., Тернова Л. Н., Костычева Н. В. Методика преподавания иностранного языка : конспект лекций. Москва : Юрайт, 2009. 158 с.
8. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 541 с.
9. Черноватый Л. Н. Основы теории педагогической грамматики иностранного языка : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02; КГЛУ. Киев, 2000. 422 с.
10. Diachok N. V., Kuvarova O. K., Prystaiko T. S., Kirkovska I. S., & Semak L. A. (2021). Verbal compression as the implementation of universal tendency of compensative processes in the lingual world. *Linguistics and Culture Review*. 5 (S4). P. 344–357.
11. Pakhomova T., Drach A., Vasilieva P., Serdiuchenko Y., & Piddubtseva O. (2021). The use of educational computer programs in the training of foreign language teachers for speech activity. *Revista EntreLinguas*. 7 (esp. 4). P. 984–997.

REFERENCES

1. Chernovaty, L. N. (2000). *Osnovy teoryy pedahohycheskoi hrammatyky ynostrannoho yazyka* [Fundamentals of the theory of pedagogical grammar of a foreign language]. *Doctors thesis*. KHLU. Kyev. [in Russian]
2. Danylenko, O. (2018). Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv u protsesi navchannia anhliiskoi movy pislia nimetskoi za dopomohoiu vprav dlia samostiinoi roboty [Formation of grammatical competence of future teachers in the process of learning English after German with the help of exercises for independent work]. *Naukovi zapysky. Seriya pedahohika*. № 2, 65–73. [in Ukrainian]
3. Diachok, N. V., Kuvarova, O. K., Prystaiko, T. S., Kirkovska, I. S., & Semak, L. A. (2021). Verbal compression as the implementation of universal tendency of compensative processes in the lingual world. *Linguistics and Culture Review*, 5 (S4), 344–357.
4. Fokyna, K. V., Ternova, L. N., Kostycheva, N. V. (2009). *Metodyka prepodavanyia ynostrannoho yazyka: konspekt lektsyi*. M. : Yzdatelstvo Yurait, Vysshee obrazovanye.
5. Kasatkina, O. V. (2011). Do pytannia rozvytku hramatychnoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh inozemnoi movy [On the development of grammatical competence of students in foreign language classes]. *Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*. 2011. № 59, 52–55.
6. Khutorskoi, A. V. (2004). *Praktykum po dydaktyke y sovremennym metodykam obuchenyia* [Workshop on didactics and modern teaching methods]. SPb. : Pyter. [in Russian]
7. Pakhomova, T., Drach, A., Vasilieva, P., Serdiuchenko, Y., & Piddubtseva, O. (2021). The use of educational computer programs in the training of foreign language teachers for speech activity. *Revista EntreLinguas*, 7 (esp. 4), e021106–e021106.
8. Skliarenko, N. K. (2011). Metodyka formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii v uchniv zahalnoosvitnix navchalnykh zakladiv [Methods of formation of foreign grammatical competence of secondary schools students]. *Inozemni movy*. № 1, 5–25. [in Ukrainian]
9. Tarnopolskyi, O. B. (1992). *Osnovy optymyzatsyy obuchenyia ynostrannomu yazyku v neiazikovom vuze* [Fundamentals of optimization of foreign language teaching in a non-language university]. *Extended abstract of doctor's thesis*. MHU. Moskva. [in Russian]
10. Tryhub, I. P. (2014). Formuvannia hramatychnoi kompetentsii u studentiv nemovnykh spetsialnostei VNZ u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy [Formation of grammatical competence of students of non-language specialties of the university in the process of learning English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu : zbirnyk naukovykh prats*. № 10, 74–77. [in Ukrainian]
11. Zymniaia, Y. A. (1991). *Psykholohyia obuchenyia ynostrannym yazykam v shkole*. M. : Prosveshchenye. 220 s.